

10.1 Kulturmiljö

10.1.1 Kulturmiljövård

Kulturmiljön är i princip hela den miljö som har formats av oss människor genom tiderna. Det kan vara allt från en enskild plats eller byggnad till hela landskap. Det är en nationell angelägenhet att bevara och förmedla kulturarvet till kommande generationer, samtidigt som bebyggelse och miljöer måste kunna fortsätta att utvecklas som de gjort i alla tider. Arbetet med att bevara kulturarvet är även en del av utvecklingen mot ett demokratiskt och långsiktigt hållbart samhälle. I Sverige finns ett starkt lagskydd för kulturhistoriskt värdefulla miljöer.

Kulturarvet är inte statiskt utan något som ständigt förändras och omformas. Varje tid ger sitt bidrag men bildar också sin egen uppfattning om vad som är kulturarv och vad det betyder.

De moderna miljöer som finns runt omkring oss idag tänker vi inte på som ett kulturarv men de som inte uppmärksammas riskerar att helt förfalla, rivs, eller försvinna när de ersätts av något annat. Därför måste vi med hjälp av historiska kunskaper förhålla oss till vår samtid och redan nu bedöma vad som kan bli en del av kulturarvet i framtiden. Kommunerna ska följa de fem viktigaste nationella målen för kulturmiljövården:

- o Bevara och levandegöra kulturarvet
- o Syfta till kontinuitet i utvecklingen av den yttre miljön
- o Främja den lokala kulturella identiteten
- o Möta hot mot kulturmiljön
- o Bidra till att öka medvetenheten om estetiska värden och historiska sammanhang.

Det är samtidigt viktigt att göra prioriteringar. Allt kan inte bevaras eftersom det då inte ges utrymme för nödvändiga förändringar. Generellt måste byggnader och miljöer fylla en funktion i samtiden för att kunna bevaras. Att hitta sådana funktioner inom rimliga ekonomiska ramar och med acceptabla anpassningar är den största utmaningen för att försvara vårt kulturarv.

- Kommunerna ska identifiera, bedöma och vid behov skydda, ur kulturarvssynpunkt, värdefulla miljöer.

10.1.2 Kulturmiljö av riksintresse

Karlskoga kommun har tre skyddsvärda kulturmiljöområden av riksintresse; Norra Bohult (funkishus i Karls Åby), Bofors-Björkborn (äldre arbetarbostadsmiljöer) och Karlsdal (äldra hyttmiljöer). Dessutom finns i kommunen två statliga byggnadsminnen: Granbergsdals hytta med omgivningar och Villingsbergs herrgård (huvudbyggnaden). Degerfors kommun saknar kulturmiljöer som utsetts som riksintressen, men det finns ett statligt byggnadsminne i kommunen, Ölsboda herrgård.

- Områden som är av riksintresse för kulturmiljövården ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön.
- Det är viktigt att bevara det gamla men samtidigt att anpassa det till nutida och framtida behov.

10.1.3 Övriga kulturmiljöområden av intresse

I Karlskoga finns idag femton fornlämningar efter hyttor och bruk, som sammanfaller med vattendragen och en rik naturmiljö. Inventeringen ”Natur och Kultur” från 1989 redovisar cirka 90 skyddsvärda objekt, däribland Lunedet/Knappfors, Källmo by, Hembygdsgården i Aggerud och vattenhjulen vid Bofors. Det finns även en del objekt inom ortens industriområden som bör bli föremål för bevarande och skydd.

I skriften ”Kulturmiljöer i Degerfors kommun – Fördjupning av översiktsplan ÖP 95” från 1994 finns redovisning av inventering med tillhörande värdering av olika områden samt rekommendationer för framtida skydd och bevarande. Smältarbyggningen, Medborgargatans bebyggelse från 1950-talet, Labbet och Disponentbostaden vid Degerfors järnverk har stort arkitektoniskt intresse. Bruksskolans unika ventilationssystem (används inte idag) har ett stort byggnadstekniskt värde.

En inventering av bebyggelsemiljöer bör göras för att identifiera objekt och områden av yngre datum för bedömning av eventuellt bevarande och skydd för framtiden.

- Följande åtgärder i Karlskoga är prioriterade när resurser finns.
 - › Fortsatt upprustning av område och byggnader runt Bofors Station som ett komplement till Gråbo/Korpkullen
 - › Upprustning/uppmärkning av sträckan Arbetarmuseet Gråbo - Bofors Station - Nobelmuseet till ett kulturstråk
 - › Skapande av promenadstråk som kopplar ihop kulturintressanta områden och förstärker upplevelsen av och sammanhangen mellan dem, t ex från Möckelnstranden längs Svartälven mot Karåsen.
- Utveckling av området runt Smältarbyggningen och Esters park i Degerfors.
- Uppmärkning av särskilt värdefulla byggnader och platser bör ske.

10.2 Kulturinstitutioner

10.2.1 Kulturens betydelse

I Kulturvision 2010 för Karlskoga kommun uttrycks; ”Kommunen ska i medvetenhet om kulturens betydelse för människors möte medverka till att det finns offentliga rum där kommuninvånarna kan träffas för social gemenskap, upplevelser och erfarenhetsutbyte”. I kulturvisionen fastslås att den främsta anledningen till att kommunen satsar på kultur är övertygelsen om att den bidrar till personlig utveckling, skapar engagemang och därigenom stärker demokratin. Även Degerfors har en lång bakgrund av kulturellt engagemang, särskilt inom musikområdet.

Det är viktigt att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser och eget skapande. Genom arbetet med att undanröja hinder för människor att delta i kulturlivet ökas förutsättningarna för att kulturen också kan bidra till att förbättra folkhälsan.

Biblioteken i Karlskoga och Degerfors har sedan 1986 ett intimt samarbete, till vilket även Storfors kommun anslutit sig för några år sedan. Ytterligare fördjupat samarbete mellan Karlskoga och Degerfors kommuner planeras på kulturområdet.

- Samarbetet på kulturområdet mellan Karlskoga och Degerfors och även med omgivande kommuner utvecklas ytterligare.

10.2.2 Lokaler för kulturverksamhet

Karlskoga kommun har ett centralt beläget huvudbibliotek, som förutom biblioteksverksamhet även inrymmer kommunarkiv, folkrörelsearkiv, konsumentrådgivare, energi- och klimatrådgivare, budget- och skuldrådgivare, öppen förskola, turistbyrå samt hembygds-

arkiv. För scenkonst i olika former finns i Karlskoga Musikpalatset, Bregårdsskolans aula och Nobelhallen. För konstutställningar finns Konsthallen. Muséer finns vid Gråbo/Korpkullen och Nobelmuséet. I Nya Folkets Hus finns lokaler för föreningsverksamhet, föreläsningar, bio, teater, festarrangemang, mm. Kungsteatern erbjuder lokaler för mindre teaterföreställningar. Biblioteket och Nobelhallen, men även andra lokaler används för utställningsverksamhet.

I Degerfors är mycket av kultur- och mötesverksamhet koncentrerad till Folkets Hus som inrymmer en teatersalong/bio, möteslokaler och sedan några år även biblioteket. Fotbollsmuséet finns vid Stora Valla idrottsplats och Smältarbyggnaden intill järnverket kommer byggas om till museum. I Svartå Folkets Hus finns lokaler för kulturella arrangemang och möten och i Åtorp finns samlingslokaler i Höglunda bygdegård.

- Samarbetet mellan Karlskoga och Degerfors kommuner om lokaler och kulturutbud utvecklas.
- Offentliga rum ska säkerställas, där kommuninvånarna kan träffas för social gemenskap, upplevelser och erfarenhetsutbyte.
- Offentliga byggnader ska vara tillgängliga för alla.

10.2.3 Platser och lokaler för religiösa ceremonier eller motsvarande

Kulturminneslagen anges att kyrkor, kyrkliga inventarier och begravningsplatser ska vårdas och underhållas så att deras historiska värde inte minskas.

Inom kommunerna finns många kyrkolokaler och begravningsplatser med kristen inriktning. Det finns idag få representativa alternativ för andra trosinriktningar eller för icke troende. Flera av kyrkorna i kommunerna används även för konserter och ungdomsverksamhet och där finns lokaler som även kan användas för mötes- och kulturverksamhet.

I Karlskoga finns en av Sveriges mest unika begravningsplatser, Skogskyrkogården på Rävåsen. Även Östra Kyrkogården är en vackert utformad begravningsplats och här finns bäst utrymme för utbyggnad och utveckling. I Degerfors kommun finns begravningsplatser i Degerfors och i Åtorp.

I Karlskoga finns behov av att utöka antalet begravningsplatser under de närmaste 20 åren.

- Kommunerna ska verka för eller vara öppna för bevarande, utveckling av och nyanläggning av lokaler, begravningsplatser och andra platser för religiösa ceremonier oavsett trosinriktning likväl som för icke troende.
- Utökning av begravningsplatsen vid Östra Kyrkogården säkerställs genom detaljplanläggning.

10.2.4 Nöjes- och upplevelseverksamhet

Större arrangemang med tillresande besökare betyder mycket för kommunerna som helhet. Det är dock viktigt att utforma platser och ge förutsättningar för att arrangemang ska kunna genomföras på ett bra sätt, bl a genom dialog mellan kommunen och arrangören. Teatergropen vid Folkets Park vid Rävåsen i Karlskoga är ett exempel på en yta som på senare år åter kommit att användas för stora arrangemang, även Strandenområdet vid Möckeln har genom åren ofta använts för samma ändamål. Nobelhallen är en lokal som frekvent används för olika arrangemang liksom Folkets hus. I Degerfors finns Valsverket, Folkets Park och Folkets Hus samt även Stora Halla och Vallahallen som kan hysa större evenemang.

- Platser för nöjesverksamhet ska vara placerade så att arrangemang kan genomföras på ett rationellt och bra sätt och att det finns goda parkeringsmöjligheter.

- I den fortsatta planeringen för Strandenområdet i Karlskoga är det viktigt att säkerställa ytor för nöjesverksamhet.
- Ny tillfart och bättre parkeringsmöjligheter skapas till Valsverket i Degerfors.

10.3 Fritid

Många av de anläggningar och verksamheter som beskrivs under dessa punkter är även viktiga verksamheter inom besöksnäringen, vilken beskrivs under kapitel 9. Samverkan mellan kommunerna, privata och föreningars initiativ är önskvärda och nödvändiga för en bra utveckling inom detta område.

10.3.1 Fritidsanläggningar

Flertalet av Karlskogas fritidsanläggningar byggdes på 1970-talet och i början av 1980-talet. Nya krav på utformningen av lokaler ställs, som en följd av att idrotterna förändras och ny tillkommer. Detta innebär att dispens får sökas för vissa idrotter för att lokalen/anläggningen ej uppfyller de krav som ställs för tävlingsverksamhet och seriespel. De anläggningar som byggs idag utformas för flexiblare användning.

Nobelanläggningarna är kommunens största idrottsanläggning med ytor för fotboll, friidrott, inomhusidrotter, ishockey och bowling, de båda sistnämnda bedrivs på elitnivå. Strandbadet är kommunens badhus med simskolor, motionssim, gruppverksamheter och idrottsverksamhet i form av simning, simhopp och sportdykning. Stråhallen inrymmer bland annat badminton, tennis, bangolf och bågskytte. Fyra kvartersanläggningar för fotboll finns i tätorten. Dessutom finns fotbollsplaner i Granbergssdal, Linnebäck, Kedjeåsen och Karlsdal. Vissa kvartersanläggningar och skolgårdar har även kompletterats för att stimulera till mer spontanidrott i närmiljön. I kommunen finns även tillgång till planer för bandy, baseball, amerikansk fotboll och handboll samt en 18-håls golfbana vid Valåsen.

Karlskoga är av tradition en motorstad. Karlskoga Motorstadion vid Gällersåsen erbjuder såväl banracing och go-cart, som utbildningsverksamhet, träningsverksamhet och tävlingsverksamhet. Nationella och internationella arrangemang förekommer här. Det finns behov av ordnade banor och anläggningar för motocross, trail och liknande. Ridverksamhet är en av få sysselsättningar som nästan enbart utövas av flickor. Ett ridhus i Botorp ägs och drivs av kommunen, men det finns även ett antal privata eller föreningsdrivna ridanläggningar. En anläggning för hundsport finns i Botorp-Högåsen-området. En skytteanläggning är belägen i närheten av Bofors skjutfält och en annan vid Lerälven.

I Degerfors drivs och sköts flera, av kommunen, ägda anläggningar av föreningar. Exempel på detta är fotbollsplaner i Svartå, Åtorp och Strömatorp. Klassiska Stora Valla fotbollsplan ägs och drivs av Degerfors idrottsförening. Degerfors förknippas ur idrottslig synvinkel främst med fotboll på elitnivå. Kraven på goda träningsmöjligheter är därför stor. Stora Halla är en lokal lämplig för rationell fotbollsträning för regionens fotbollslag även vintertid. Traditionella inomhussporter har tillgång till fem skolgymnastiksalor i tätorten samt en vardera i Svartå respektive Åtorp. Här utövas till exempel volleyboll, handboll, innebandy, karate, gymnastik, dans och bordtennis. Volleybollen bedrivs liksom fotbollen på elitnivå. På elitnivå finns också styrkelyftarna som har sin verksamhet förlagd till Bruksskolan.

Kommunal ridanläggning saknas i Degerfors men det finns både rid- och körverksamhet i privata föreningsanläggningar. Motocrossanläggning finns i gränslandet mot Karlskoga i Linnebäcksområdet. Folkkracebana finns i Lidetorp i södra delen av kommunen. Skytteanläggning återfinns i Stubbetorp. Degernäsområdet har sedan några år en 18-håls golfbana. Tennisbanor finns i tätorten. Boulebanan utomhus finns i såväl tätorten som i Svartå, vintertid ges möjlighet till boule inomhus i Stora Halla. Anläggning för hundsport finns på kommunal mark vid Solberga.

- Kommunerna bör i samverkan med föreningar och privata initiativ tillhandahålla, utveckla och vårda de resurser som krävs för att ge goda möjligheter till rekreation och idrott.
- Kommunerna bör sammanställa och om så anses nödvändigt komplettera kunskap om befintliga fritidsanläggningar i syfte skapa en väl underbyggd prioritering avseende investeringsåtgärder och driftformer.
- Ridanläggningar lokaliseras i utkanten av tätorten, med beaktande av skyddsavstånd mellan djurhållningsverksamhet och bostäder. Stabila förhållanden och utvecklingsmöjligheter för verksamheten bör tillmätas stor betydelse i planeringen.
- Anläggningar för motorsport lokaliseras så att de fungerar bra för verksamheten samtidigt som hänsyn tas till omgivningen, bl a avseende störningar.
- Kollektiva transportalternativ till och från fritidsanläggningar bör beaktas.
- Området kring Stora Valla ska utvecklas att bli ett sportcentrum av nationell/regional kvalitet.
- Området vid Vallahallen ska rustas upp med anläggning för fri idrott.

10.3.2 Friluftsområden, leder och spår

Närhet till naturen är ett viktigt inslag i vardagen för många och undersökningar visar att svenskarnas utövande av friluftaktiviteter sannolikt kommer att öka i framtiden. Tidiga positiva upplevelser av motion har stor betydelse för individens benägenhet att vara fysiskt aktiv senare i livet. Vandrings-, rid- och cykelleder samt banor för långfärdsskridsko är både viktiga ur rekreationssynpunkt och för att entreprenörer ska kunna utveckla turistoriktade produkter.

Lunedet är Karlskoga kommuns stora friluftsområde. Lunedet är ett naturreservat med social inriktning. Kommunen är väl tillgodosedd med motionsspår, varav fyra elljusspår, tre i tätorten, Nobelspåret, Bråtenspåret och Aggerudsspåret, och ett i Granbergsdal. Dessutom finns ett antal vandringsleder, som sköts av kommunen och föreningar gemensamt. Tre cykelleder finns, Hyttleden, Lunedsrundan och Granbergsdalsrundan. Ridverksamhet finns etablerad på flera platser i kommunen men det saknas en längre ridled.

Möckeln är en viktig resurs för båda kommunerna för olika typer av friluftsliv och är även ett fiskevårdsområde. Strandenområdet med Näset, centralt i Karlskoga, erbjuder bad, boule, bangolf, segling, kanot. De öppna grönyrtorna används flitigt av karlskogaborna för alla typer av aktiviteter.

Inom Degerförsområdet i Degerfors finns golfbana, campingplats, naturreservat med promenadstigar, badplats och båtramp. Runt om i kommunen finns många fina "naturarenor", platser som är iordningställda med skyltar/information, stigar och rastplatser för att underlätta för besökare att uppleva naturen. Slingor för motionslöpning finns i Degerfors tätort liksom i Svartå och Åtorp. Slingorna i tätorten och i Åtorp har belysning.

I Degerfors är Fasaskogen och Sveafallen välkända turist- och utflyktsmål liksom promenadstråket "Gryten runt". Sjön Skagen i Åtorp erbjuder förutom sina badplatser även på cykel och ridled runt sjön. Delar av den välkända Bergslagsleden passerar genom Degerfors kommuns utkant.

- Närmiljöer för spontan rörelse beaktas vid planering.
- Strandenområdet i centrala Karlskoga planeras för attraktiviteter för såväl karlskoga- bor som besökare ur ett kultur- och fritidsperspektiv i kombination med boende.
- Stora Vallaområdet i Degerfors ska utvecklas och längs Letälven bindas samman med Degerförsområdet
- Följande åtgärder är prioriterade när resurser finns:
 - › Cykelleder för rekreation skapas, bl a Möckeln runt.
 - › Ett promenadstråk skapas från Möckelnstranden längs Timsälven mot Björkborn.
 - › En längre ridled bör skapas i Karlskoga.

10.3.3 Bad, båtliv och fiske

Tillgången till vatten för bad, båtliv, kanoting, fiske med mera är mycket god. Karlskoga saknar sedan några år en småbåtshamn i Möckeln. En ny småbåtshamn planeras i Grönfeltsviken. Sedan några år finns en småbåtsramp vid Boforsudden vilken dock är utsatt vid vind. Ett alternativt rampläge bör utredas. I Degerfors finns båtramp vid norra änden av Degernäsbadet.

Karlskoga kommun sköter badplatser i Alkvettern, Möckeln, Lersjön och Svartälven. De badplatser kommunen främst förväntas satsa på för framtiden är Näset vid Möckeln och Lunedet vid Alkvettern. Degerfors kommun sköter badplatserna vid Degernäs och Mölle i Möckeln samt Svartåbadet vid Storbjörken.

Sportfiske är en aktivitet som utövas av stora delar av befolkningen. Flera intressanta sjöar för sportfiske, såväl ädelfisk som naturfisk finns: Möckelns sportfiskeområde, Alkvettern (större delen av sjön) samt ett 60-tal sjöar i Villingsbergs- och Karlsdalsområdena. En privat entreprenör förser vissa av sjöarna med ädelfisk. Möckeln är ett fiskevårdsområde och fiskeföreningar finns i Alkvettern och i Lonnen. I Degerfors utövas sportfiske förutom i Möckeln även i Skagern samt i ett antal småsjöar bl a i området mellan Storbjörken och Letälven. Fiskeföreningar sköter vissa av sjöarna. I Storbjörken och Lillbjörken har ädelfisk inplanterats.

Det saknas dock i stor utsträckning bryggor och möjlighet att hyra båtar för att göra fisket tillgängligt för fler och öka intresset för fler entreprenörer. Sportfiske i Sverige bedöms ha goda chanser att utvecklas, även ur ett internationellt perspektiv, men tillgängligheten behöver förbättras.

- Följande åtgärder är prioriterade när resurser finns:
 - › Förbättrad tillgänglighet, t ex båtar, bryggor, vindskydd.
 - › Handikappanpassade bryggor/ramper anläggs.
 - › Nya båthamnar anläggs vid Möckeln i Karlskoga och vid Alkvettern.
 - › Utveckling av enkla gästhamnar i Alkvettern, Lonnen och Möckeln.
- Förutsättningar för sportfiske med internationell inriktning utreds.
- Badplatserna vid Näset, Degernäs och Mölle i Möckeln, Lunedet vid Alkvettern samt Svartå badplats vid Stor-Björken ska bevaras och utvecklas.

10.3.4 Fritidsgårdar/mötesplatser

Ungdomskulturen förändras snabbt. Under vissa perioder är t ex trenden att nykterhet är viktigt, under andra perioder är det trendigt att dricka. Många ungdomar träffar i liten utsträckning vuxna personer, som kan påverka och stödja unga människor i sitt sökande efter identitet. IT-samhället innebär att ungdomarna även allt oftare umgås via internet, vilket inte ska betraktas som negativt men ställer nya krav på t ex kommunernas insatser för ungdomar.

Det är viktigt att tillskapa mötesplatser där ungdomar kan träffa vuxna personer, som de inte har en beroendeställning till. Många ungdomar lever i utsatta miljöer med små möjligheter att delta i aktiviteter som kostar pengar. För dem kan fritidsgården eller andra öppna mötesplatser vara ett viktigt alternativ.

- Minst två mötesplatser för ungdomar ska finnas i Karlskoga och minst en i Degerfors.
- Ungdomarnas behov och önskemål bör vara vägledande för hur mötesplatser ska förläggas, utformas och utvecklas.
- Även i andra åldrar kan finnas behov av öppna mötesplatser som inte bygger på föreningstillhörighet eller ett särskilt fritidsintresse.

10.3.5 Lekplatser

Antalet anlagda lekplatser har minskat och förväntas fortsätta minska på grund av vikande befolkningsunderlag. I Karlskoga finns idag 29 av kommunen särskilt anlagda lekplatser. Till dessa ska läggas de lekplatser som hör till skolor, förskolor, hyreshusområden och bostadsrättsföreningar. Någon total sammanställning finns inte.

I Degerfors, Svartå och Åtorp finns idag 19 kommunala lekplatser, 21 lekplatser på skolor och förskolor samt ca 20 i bostadsområden. En inventering av alla lekplatser och barntäthet gjordes 2005.

- En större lekpark ska finnas i respektive huvudtätort; vid Näset i Karlskoga och i Kanadaskogen i Degerfors.
- Kommunala lekplatser bör vara placerade jämnt spridda över tätorterna.
- Identifiera ”naturliga lekplatser” i den tätortsnära skogen och göra det möjligt för skolor att adoptera sådana naturliga lekplatser.

10.3.6 Områden för koloniträdgårdar och odlingslotter

Koloniträdgårdar har funnits i Sverige i över 100 år. Koloniträdgårdarna och koloniträdgårdsrörelsen är en del av det svenska kulturarvet. Generationer av barn har på detta sätt också fått en första kontakt med odlarglädjen. Odlings- och kolonilotter har därför en mycket stor social betydelse.

Det råder idag brist på kolonilotter i Karlskoga. I Brickegården finns ett område med 36 kolonilotter. Tre områden är upplåtna som odlingslotter, Brickegården, Flottnäset, Häsängen. Här får inga byggnader uppföras. I Degerfors finns inget område för kolonilotter men ett område med odlingslotter i Bruket.

- Nya områden för kolonilotter, där mindre byggnader får uppföras, bör skapas i Karlskoga.